

PAMĚTI PRO RADIO FREE EUROPE

Vojtěch Jasný

Když myslím na celá ta léta emigrace, musím se vrátit k listině mých děl, která jsem za tu dobu udělal. Tím lépe se mi to bude vzpomínat a také komentovat a vyprávět poznatky, zkušenosti a zážitky.

Před emigrací po RODÁCÍCH¹⁾ to byla televizní show 12 PÍSNIČEK²⁾ s Dietmarem Schönerem a Vivi Bach. To mi dalo jakýsi základ a dalo mi možnost se porozhlédnout v západním Německu a Rakousku. Také poznat dosti nepříjemnou mentalitu a lakomost mnichovského producenta.³⁾ Ale show se stejně povedla. Nedal jsem se. Pak jsem do jara 1969 dostříhal s Mílou Hájkem RODÁKY a připravil je k premiérám i k úspěchu v kinech i v Cannes. V létě 1969 jsem natočil v západním Berlíně [Heinrich] Böllovu satiru NEJEN O VÁNOCÍCH⁴⁾. Byla přijata některými kritiky velmi dobře, jinými nepříznivě. Necháпали mě i Böllovo pojetí humoru a také moji filmovou formu. Byli proti nám ještě v době kamenné moderního filmu. Teprve při druhém uvedení byly kritiky velmi dobré.⁵⁾ Po emigraci jsem dostal možnost dělat komedii a pohádku Herberta Asmodiho z Mnichova v Baden-Badenu NASRIN ANEBO UMĚNÍ SNÍTI.⁶⁾ To bylo v roce 1971. To mi otevřelo bránu k další spolupráci se studiem v Baden-Badenu, celkem většími ateliéry, postavenými s Francouzi po druhé světové válce. Ale herci se museli vozit odjinud. V té době jsem pořád pracoval na koncepci a scénáři filmu NÁZORY KLAUNOVY,⁷⁾ ale naděje na uskutečnění nebyla, jen vůle a touha. A ta mě neopouštěla. Naštěstí jsem měl dost co dělat a filmovat. Kvůli novým začátkům v emigraci, koupil bytu v Salzburgu.

1) VŠICHNI DOBRÍ RODÁCI (1968).

2) WARUM ICH DICH LIEBE (1969, SRN, TV-film); kamera: Miroslav Ondříček.

3) Mínen producent WARUM ICH DICH LIEBE Jürgen Richter, který „pořád škudlil na produkci a nechtěl mně zaplatit honorář 10.000 marek za režii, až to z něj agent Dietmara Schönherra a Vivi Bach vymohl“ (tato a další neoznačené citace pocházejí z rozhovoru editora s Vojtěchem Jasným – viz Použité prameny v úvodu k edici).

4) NICHT NUR ZUR WEIHNACHTSZEIT (1969, SRN, TV-film).

5) Míněna „televizní repríza asi po deseti letech“ (Jasný).

6) NASRIN ODER DIE KUNST ZU TRÄUMEN (1971, SRN, TV-film).

7) ANSICHTEN EINES CLOWNS (1975, SRN); správný český název zní *Klaunovy názory* podle titulu Böllovy knižní předlohy, která byla přeložena do češtiny (film v české distribuci uveden nebyl).

Také jsem učil od roku 1971 na Filmové Akademii ve Vídni, v Metternich Gasse, ne-daleko arsenálu, kde kdysi strýček mého tatínka byl šéfem za první světové války, ge-nerál Jan Rada. To jsou takové kruhy. Učil jsem poprvé v životě film a rád. Dělal jsem to poctivě. A několik let. Mnozí moji studenti jsou nyní filmaři ve Vídni a točí hlavně pro televizi. Snažil jsem se také umístit se dobře v Rakousku a také učením pro něj něco udělat za to, že mi dali a mé rodině v roce 1972 rakouské občanství, dobré pro cesty všude skoro bez víz a hlavně můj plán pracovat v Jugoslávii, oč jsem usiloval, abych měl také práci ve slovanské zemi, potřebné pro moji slovanskou duši. Později se vše vydařilo, jak uslyšíte. V roce 1972 jsem měl točit a točil celovečerní hraný film LE-UCHTTURM – MAJÁK,⁸⁾ podle scénáře Ladislava Mňačka, který se usadil ve Vídni. Scénář jsem si přepsal dle svého, filmařsky. Byl to příběh o muži, původem z Polska, napůl Polák, napůl Němec, který někde v Akabě v Arabii praštil chlapa v hospodě do hlavy a zabil ho. Byli oba námořníci. Dostal se do vězení, celoživotně a pracoval v kamenolomu. Ale naskytla se příležitost vzít službu na opuštěném majáku v poušti u Rudého moře. Za celoživotní kriminál už jen dva roky, vydrží-li tu samotou. Zatím se všichni po roce zbláznili. Chmara, tak se ten chlapík jmenoval, přijde na ten maják a zbláznil by se, kdyby k němu z moře, po vodě z lodi nepřišla krysa. Krysák. Nejdříve Chmara chce jako každý krysu zabít, ale pak si ji ochočí a stanou se přáteli. Žije nyní spokojený život. Jídlo mu vozí arabští vojáci, i víno, a má kamaráda. A tak by přežil, kdyby po roce na to nepřišel arabský poručík, že má krysu a tak mu ji zastřelí. Chmara je zase sám a nenávidí důstojníka, který na lodi přijíždí s dvěma vojáky s jídlem a na kontrolu každých čtrnáct dní. Chmara si brousí z kulatého kuchyňského nože dýku. A když má být po dvou letech propuštěn za asistence novinářů a filmařů od týdeníku a televize, zapíchne poručíka. On se totiž Chmara také zbláznil. Na místě je zabit jedním z vojá-ků pažbou pušky. Toš taková historka a točila se dobře s Igorem Lutherem a s hlavním hercem, velkým německým a internacionálním hercem Hans Christianem Blechem. Stali jsem se přáteli dodnes. Ale žádný pořádný film není snadný. Už to chtěli odpís-kat, ale přesvědčil jsem vedoucího televize ve Vídni, pana Helmutha Zilka, aby to nechal dělat. Producent byl soukromý z Vídně a ten to chtěl točit v Jugoslávii. Jakkoliv jsem chtěl točit v Jugoslávii, tohle muselo být u Rudého moře. Ale do Egypta jsem se bál, aby mě odtud neposlali domů. Tak jsem navrhl Izrael. Můj návrh byl přijat. Byla to koprodukce německo-rakouská. ZDF a ORF. Začal jsem létat z Vídně na obhlíd-ky do Izraele s migrujícími sovětskými Židy. Pozoroval jsem je a přemýšlel si o nich a mluvil s nim a povídal rusky. Zajímal mě jejich osud a rozhodnutí. Někteří po tvrdší zkušenosti v Izraeli se chtěli vrátit do SSSR, ale už nebyli přijati, tak mnozí skončili ve Vídni, kde se jim nedaří špatně. Ale ti, kteří se nebáli tvrdě pracovat v Izraeli, se také usadili. Všude je chleba o dvou kůrkách, emigrujete-li, čím dříve víte, co chcete, tím líp. Jinak je to neštěstí. Vzpomínat pořád na domov vede k zániku. Připravil jsem film v Eilatu u Rudého moře s izraelským architektem původně z Polska,⁹⁾ nadaný člověk. Ale chtěl to postavit, protože v té době pořádný maják nebyl, už jen takové železné vě-žičky s automatickými světly. Vrátil jsem se domů do Salzburgu, abych se podíval zase

8) DER LEUCHTTURM (1972, SRN/Rakousko, TV-film).

9) Ben David.

*Natáčení NICHT NUR ZUR WEIHNACHTSZEIT podle scénáře Heinricha Bölla ve studiu UFA;
zleva: Jaroslav Kučera a Vojtěch Jasný (Berlín 1969)*

Foto Osobní fond Vojtěcha Jasného

domů na Květu, Péťu¹⁰⁾ a Rufíka, trpasličího knírače, který s námi emigroval. Všichni měli radost a vyprávěl jsem o nové zemi nadšeně. Tehdy Izrael nebyl ještě tolik zatížen armádou, výdaji na ni, i když byl po vyhrané šestidenní válce, lidi měli elán a cítili se dobře a měli naději, nebyli ještě unaveni, jako jsou dnes. Jel jsem vlakem do Vídně a to vyprávím proto, že někdy náhoda hraje roli. Jel jsem první třídou a když jsem nastoupil, nechal tam nějaký pasažér německý časopis. A tak ho vezmu a listuju v něm a našel jsem tam článek o Krysaři z Hammeln, jak ten film¹¹⁾ točili a že jim v tom hrály krysy, které trénoval pán z Anglie, jménem [John] Holmes. Vzal jsem ten časopis, protože to byl nyní můj trumf, jak to udělat s krysami. Když jsem přijel do produkce ve Wienfilmu, řekl mi produkční manager, že se film musí odpískat. A já: proč? Že stavba majáku je moc nákladná, další je problém, jak filmovat rychle, když druhou roli hraje krysa? Měl jsem jít k šéfovi, který už byl rozhodnut mě poslat domů. Víte, nerad se vzdávám a ten příběh jsem si oblíbil a chtěl ho dělat a chtěl být nějaký čas v Izraeli a při práci poznat zemi a plavat v Rudém moři. Měl jsem bratru pět minut na rozhodování. A tu mi přišly nápady, jakoby mi to říkal někdo odjinud, než od nás. Někaký hlas.

10) Květa je Jasného druhá žena (první, Mirka, zemřela roku 1959 na rakovinu), Petr (1946–2000) její syn, kterého Jasný adoptoval.

11) THE PIED PIPER (Jacques Demmy, UK, 1972).

Měl jsem v tašce fotografie z Izraele, které jsem tam dělal, jak se tam staví na poušti nalehko. Dostal jsem tenhle nápad. Nestavět nákladný filmový maják, ale jen malou boudu, ve které bude Chmara bydlet, agregát se sežene, starý, a dá se nad něj stříška z rezavého plechu a maják se dá jen jako železná konstrukce vedle. Když jsem vešel, ptal se pan produkční šéf, jak a co a že mi musí říct smutnou novinu. Řekl jsem mu, že vím, ale že mám návrh, který je finančně přijatelný. Šel jsem ke stolu, vzal velký papír a nakreslil boudu pro Chmaru, pak položil fotografii agregátu pod plechovou střechou v poušti a do třetice nakreslil konstrukci majáku.

A tak jsem ho tím přesvědčil, že by to šlo. Také nechtěl ztrácet kšeft. Spočítal to a řekl, že dobrá, ale co ty krysy? Tu jsem vytáhl ten časopis z vlaku, samozřejmě, že jsem mu neřekl, že jsem to našel dnes cestou ráno. A on vykulil oči. Hned volal produkci v Mnichově, zjistil jméno krotitele krys a volal ho. Pan Holmes přislíbil účast a řekl, kdy má přiletět. Producent mi ho dal po telefonu, abych mu vysvětlil, co všechno má krysa hrát. Řekl jsem, že je to přítel Chmary, je s ním, když se holí a hledí do zrcátka, a hrají si spolu na schovávanou. A pan Holmes řekl, že to všechno dokáže. Sám jsem se divil. Pak jsem si při natáčení vymyslel balet v poušti, muž a krysa tančí spolu. A také to fungovalo. Totiž ten trik je, že krysa, jak jsem se poučil, jde vždy do stínu. A když Chmara skáče a zvedá nohy, tak krysák běží vždy k noze, která je na zemi a kde je stín. Jak herec zpívá a tančí, v tom rytmu krysa skáče. Je to jediná scéna tance s krysou na poušti ve světové kinematografii, chcete-li. Film se točil do léta v Izraeli, plaval jsem denně v Rudém moři a ztratil tím podágru, která mě v posledních letech sužovala. Říká se, že dna je nevyléčitelná, ale Rudé moře a šťáva ze Salzburgu z březového listí mě úplně vyléčily. Po natáčení jsem cestoval po Izraeli a líbilo se mi tam a nejvíce v poušti a také se mi líbili otevření lidé, na rovinu. Rozhodl jsem se, že se do Izraele určitě zase vrátím buď jako turista, ale hlavně s novým filmem. Zatím se mi to nepodařilo. Cestoval jsem a filmoval všude jinde. Ale ten plán trvá. A není ještě všem dnům konec.

Když jsem se vrátil z Izraele, stavil se domů a odjel dělat do Stuttgartu celovečerní hraný televizní film TRAUMTÄNZER,¹²⁾ který jsem napsal pro tamější významnou herečku Edith Heerdeggen, která hrála tetu v Böllově satirě NICHT NUR ZUR WEIHNACHTSZEIT. Tedy příběh poprvé v emigraci vlastní, autorský a psaný německy. Jak vidíte, neseděl jsem na místě, velmi záhy se stal díky osudu poutníkem. Má to výhody pro tvůrčí cestu a poznání, ale nevýhody, že člověk není vlastně vůbec doma. V Praze to bylo pořád na Barrandově, pak jen na exteriérech a zase v Praze. Takže jsme byli s Květou a Petříkem pořád spolu. Teď už nebyli se mnou v Izraeli a nemohli být také pořád ve Stuttgartu, jen na dva dny. Takový cigánský život v sobě nese nebezpečí, že člověk může zvléct. Zvláště, když je v kraji, kde se rodí hodně dobrého vína, jako ve Stuttgartu. Tohle období v roce 1972 bylo nejnebezpečnější z celé mé emigrace. Také jsem se zabýval věcmi parapsychologickými a ještě na ně nestačil. Byly také v tom mém příběhu TRAUMTÄNZER. Německý to zní líp než česky SNÍLEK. O čem to bylo:

Starší pár si žije spořádaně v krásném domě se zahradou ve Stuttgartu. Dům nebyl za války bombardován, pán učí co profesor geologie. Ráno odjede a paní je sama. Mají

12) TRAUMTÄNZER (1972, SRN, Snílek).

dvě auta, děti odrostly a jsou po světě. Doma s nimi je jen velký veselý pes bullterrier. Pan profesor neví, že když odejde na universitu, že jeho paní se stará chvilí o domácnost, ale potom si vezme láhev vína a dívá se do zahrady a popíjí, že vidí jen barvy a ne květiny. Utká do samoty, ještě větší, než ve které žije. Ale večer je to zase jiné, když se muž vrátí, jakoby normální. Až jednou paní potká v obchodní čtvrti módních obchodů stejnou paní jako je sama. Jenže v oranžovém, zatímco ona je v modrém, ale vše, oblek i taška formou jsou totéž. Když paní dvojnici sleduje, ta zmizí za rohem. Při řeči jí kamarádka řekne, že to nic není, ale stará hospodyně, která dochází a hrála ji velká německá herečka Lina Carsten, která potom ještě udělala znovu velkou kariéru v německém filmu, znovu na stará kolena. A této hospodyně se paní zeptá, co to znamená, když se potká dvojník nebo dvojnice. Hospodyně se usměje a říká, že jednou to ještě nemusí nic znamenat, ale že Volksmund, neboli lid praví, že dvojníka viděti, znamená zemřít. Paní se lekne, ale neřekne nic a puze jakousi silou jede zpět do té obchodní čtvrti Stuttgartu, aby potkala dvojnici a skutečně ji zase potká. Rozhodne se za ní vydat, pronásleduje ji, dvojnice před ní uniká a zmizí mezi davem ve velkém obchodním domě. Potom se stává, že naše paní profesorová začne ztrácet vědomí, mluví jakoby z cesty, jak se muži zdá, až skončí na velké psychiatrické klinice v parku, kde se léčí pacienti uměním. Nejdříve se zabývá paní herectvím a hlavně pantomimou se známým německým mimem, který tu občas působí. Sám byl předtím pacient. Pak jde k malíři, který ji naučí malovat. A to ji baví ještě více. Pantomima hrál známý německý mim, pracující hodně ve Francii, a na malíře jsem vzal slavného německého malíře, [Helmut Andreas Paul] Grieshabera. Tedy ne herce. Oba byli vynikající. Paní se po čase vrací jakoby vyléčená domů a zdá se, že rodinné štěstí je dokonalé. Ale když muž odejde, paní má svůj sklep, jak říkáme tomu místu ve své psýše, a uniká do takových vizí a snů stále více. Má víze mima, který ji volá stále více, ale není to mim. Je to Anděl Smrti. Až jednou přijde pan profesor domů a pes je smutný u dveří a vede ho dál a muž najde svou ženu mrtvou. Zemřela na srdeční slabost. Tu její poslední cestu na onen svět jsem netočil na film, ale na video, které mi dalo lepší trikovou techniku proměny paní, která tančí v bílé košili a pak letí už někam a proměňuje se v barvy spektrálního záření. Kameru mi dělal vynikající stuttgartský kameraman Willy Pankau, mistr ruční kamery a zoomu, který jsem potřeboval tolik na subjektivní víze paní.

Já byl tehdy dost blízko tomu stavu, který jsem líčil. Dělal jsem blbosti, pil víno přes míru a trápil Květu a Péťu svými lumpačinami a eskapádami. Když bylo nejhůř, jel jsem k Heinrichu Bölovi a zůstal u něj pár dní. Pracoval s ním na scénáři a pil čaj a žádné víno. Nejvíce mi pomohl několika prostými slovy: „Geduld Vojtěch, Geduld.“ „Trpělivost, Vojtěchu, trpělivost.“ A to pomohlo nejvíce. Ale, aby se člověk dostal ze své krise v emigraci, k tomu je zapotřebí hodně dobré práce, přátelské pomoci a lásky. Nic z toho mi nebylo odpíráno. Chyba byla ve mně a trvalo mi déle se dostat na lepší cestu. A v tom mi také pomohl pan profesor [Stefan] Rehrl v Salzburgu, když mi vyprávěl o marnotratném synu a tak jsem si uvědomil, že co mi už dlouho chybí, když vlaju mezi čertem i andělem, že mi chybí víra. A odtud nastala další cesta v mém životě, vykořeněném z vlasti, ale která dopadla dobře. Ale to je moje soukromá věc a nechci o tom více mluvit. Stal jsem se více sportovcem a medituji si v klidu a je toho tolik

ještě udělat. Chci jen říct, že bez Květy a Petříka bych tu už asi nebyl, nebo nebyl jaký jsem dnes.

Další rok 1973 jsem dělal rovnou tři produkce do roka. To už je práce kopec. SEPARÁTNÍ MÍR¹³⁾ Toma Stopparda, původem ze Zlína, odešli před Hitlerem do Indie a stali se pak Angličany.¹⁴⁾ Jak víte možná ještě, Bafa obouval Indii. Dělal jsem to v Hamburgu, pro ZDF tedy druhou německou televizi, zase pro Das Kleine Fernsehspiel. Vše se točilo na video v Hamburgu, 4 kamerami a předtím se zkoušelo pár týdnů. Hlavní roli hrál Hannes Messemer, známý také z italských filmů, jako ve filmu [Roberto] Rosselliniho IL GENERALE DELLA ROVERE¹⁵⁾ s Vittorio [De] Sicou. Messemer hrál tam vynikajícím způsobem gestapáka. Doma jsem nikdy netočil tolik věcí najednou. Tedy za sebou, ale když děláte do roka tři filmy, to je musíte předtím připravit. Tempo desetkrát větší. Naučil jsem se pracovat ekonomičtěji a točit rychleji. To můžete, když jste velmi dobře připraveni. Bez důkladné přípravy není nic pořádného. Toš jsem bral SEPARATFRIEDEN co rozvíčku, bylo to na hodinu, poznal jsem nové město – Hamburg a netušil, že tu budu ještě hodně pracovat. Hamburg je krásné město, zvláště to staré centrum. Ty dělnické části, které byly zbombardovány za války a znovu postaveny, ty jsou účelné, ale ne velmi vzhledné. Ale všude jsou cestičky pro kolaře, cyklisty a lidi tu rádi jezdí na kole. To bylo na jaře. Další cesta v létě vedla do Baden-Badenu, kde jsem začal připravovat JARNÍ VODY¹⁶⁾ [Ivan Sergejevič] Turgeněva. Krásnou milostnou historii. Mladý Rus, šlechtic, Sanin se staví na cestě dostavníkem do vlasti ruské, někdy v letech 1840, v Goetheho Frankfurtu, což bývalo krásné město, a zajde si na zmrzlinu do italského cukrářství. Tam se objeví dívka, překrásná a žádá ho, aby šel za ní dozadu do bytu a pomohl. Omdlel jí bratříček. Sanin ho tře a masíruje kartáči a tím ho zase přivede k životu. Je pozván na večeři paní matkou, vdovou, a zamiluje se do Gemmy, její dcery, na první pohled. Ona se také zamiluje. Za tři dny je ruka v rukávě, Sanin chce jet domů, prodat své panství a vrátit se vzít si Gemmu, investovat do cukrárny a stát se cukrářem také. Ale potká svého přítele, který si vzal jednu z nejbohatších ruských mladých dam, Marju Nikolajevnu, novozbohatlici, ze selského rodu, zdravou a silnou. Vzala si toho tloušťka, který rád pojídá, jen jako trubce, aby mohla mít milence, jakých se jí zalíbí. Přítel navrhne Saninovi, že jeho choť by to panství mohla koupit. Tak jede Sanin za Marjou Nikolajevnou do Wiesbadenu a začnou vyjednávat. A Marja se rozhodne, že si ho toho pěkného panáčka utrhne. První den vyjednávají,

13) SEPARATFRIEDEN (1973, SRN, TV-film).

14) Josef Škvorecký mě v tomto bodě upozornil na jistou nepřesnost: „Ono to bylo složitější. Mluvil jsem o tom jak se Stoppardem, tak s Tomášem Bařem. Když přišli nacisti [...] Jan Bafa nabídl všem židovským zaměstnancům firmy, že je přeloží do různých svých továren v Asii a jinde na Západě. Stoppardův otec byl žid, a jako lékař pracoval u Bařů. Jmenoval se Evžen Straussler a využil nabídky. Odjel s manželkou a s dvěma malými syny do Bařova podniku v Singapore. Když se blížila japonská armáda, matka a oba syni byli evakuováni do Indie. Tam oba chodili do školy, nejdřív do klášterní školy v Nani Tal a potom do amerického ústavu v Darjeelingu. Mezitím Singapore padl do japonských rukou a Dr. Straussler zahynul. Jeho vdova se v Darjeelingu seznámila s britským důstojníkem jménem Kenneth Stoppard a vzala si ho. Po válce všichni odjeli do Anglie, syni chodili do soukromé školy, no a z Toma se stal světový dramatik“ (Škvorecký v dopise editorovi 28. 3. 2008).

15) Generál della Rovere (1959).

16) FRÜHLINGSFLUTEN (1973, SRN/Francie, TV-film).

Natáčení ANSICHTEN EINES CLOWNS;

zleva: Vojtěch Jasný, Hanna Schygulla a Heinrich Böll (Bonn, léto 1975)

Foto Osobní fond Vojtěcha Jasného

druhý den se procházejí, sedí v divadelní lóži a třetí den jedou na koních do hor, přepadne je bouřka, schovají se v jeskyni a tam si ho Marja utrhne. Sanin pak jede s ní a jejím trubcem do Paříže, a když jedou přes Frankfurt, bojí se vyhlédnout oknem, ale Pantaleone, sluha Gemmy, ho pozná a klne mu a proklíná. Byl to určitě příběh inspirovaný životem Turgeněva, který žil v Baden-Badenu kdysi také v pěkném trojúhelníku. A opravdovou lásku také ztratil. Napsal ten příběh sám, když mu bylo asi 52 let a než zemřel na rakovinu míchy. Herce jsem hledal v Německu, Rakousku a Paříži. Byla to koprodukce s francouzskou televizí. Točili jsme na 35mm a ne na 16mm, jak se točí pro TV, aby film mohl být uveden v kinech. Tehdy ještě šestnáctimilimetrový film nebyl na takové technické výši jako dnes. Dnes ho můžete promítat už dobře na velké plátno také. Mým producentem byl dobrý Gig Malzacher a dramaturgyně Susan Schulte, Angličanka, která měla cit a chtěla se ode mě něco naučit. Abych mohl dělat JARNÍ VODY lépe, jel jsem s ní do Paříže hledat koprodukcí. Znali mě tam z Cannes a do týdne jsem měl koprodukcí a i herce z Paříže. Já už pro tu Spojenou Evropu pracoval tehdy, aniž to vykřikoval. Jako jsem pracoval tiše pro Pražské Jaro a hlavně tím, že připravil a natočil RODÁKY. A také jsem to nevykřikoval po novinách. Raděj to dělám. Co zbude, to zbude. O JARNÍCH VODÁCH už jsem povídal a tu pro ně, kde kdysi Turgeněv žil, bylo pro ně místo, to správné a ve správnou dobu. Tak jsem splnil, co si pan pro-

fesor Bohumil Mathesius přál.¹⁷⁾ Film se opakoval na televizi jako žádný jiný, šel i na televizi USA. Protože jsem byl autor scénáře, dostával jsem za opakování tantiémy, což nám přišlo vhod, abychom mohli platit koupi našeho bytu v Salzburgu.

Ale není snadné pracovat vždy jinde, s novými lidmi, přijít jim na zoubek, vyčuchat dobré spolupracovníky a najít správné rádce, bez nichž jste v cizině ztraceni. Najít spojence, kteří vám dají ty lepší a ne horší herce a techniky. JARNÍ VODY točil se mnou zase Igor Luther, kterého jsem si prosadil. A tak jsme spolu, jak se u nás praví, váleli. Když jsem točil JARNÍ VODY, najali jsme s Květou přízemí u paní baronky v krásném domě v zahradě a tak to bylo pro inspiraci dobré. Ale chtěl bych se zmínit nejen o problému nových spolupracovníků a jak si je vybrat a vždy znovu, ale také o řeči. Měl jsem s sebou scénář, přeložený do němčiny ještě v Praze, paní Karmen Melicharovou. Dal jsem to producentu Gig Malzacherovi, on to přečetl a řekl, že story se mu velice líbí, ale ne scénář. Hlavně dialogy. Zastříhal jsem ušima. To není možné, pak to musí být překladem do němčiny. Požádal jsem studenty z Vídně, mé z Filmové akademie, aby zajeli do Prahy a, tehdy ještě nebyla naše chalupa v severních Čechách konfiskována,¹⁸⁾ aby tam vyhledali na půdě, kde jsem uložil také svůj fotoarchiv, aby našli můj český literární scénář. Jeden uměl česky, přivezl to. Bohužel se bál vzít můj fotoarchiv, takže jsem o něj přišel, jestli ho nějaký dobrák nezachránil.¹⁹⁾ A už to nebude nyní problém, kdyby takový dobrák byl, ať se ohlásí. Odměním ho patřičně krásnými dárky. Vzal jsem scénář do ruky, zapálil dýmku a srovnávám český dialog a německý a vidím, už jsem cítil němčinu daleko lépe, není to hned, že to hodně ztratilo na poezii a humoru. Šel jsem za Gigem, dal mu český originál a řekl, že to chce citlivého překladatele. A tu mi řekl, že zná v Mnichově paní Marianne Pasetti, choť známého herce z Kammerspiele, která vyrostla v Čechách, je Němka, ale umí česky a miluje češtinu. Tedy i to existuje, Sudeťáčka, která má ráda češtinu. Nic není jen černobílé, i když známe více zlých Sudeťáků. Ovšem Gigovi jsem neřekl, že je to stejný scénář, nýbrž že jsem to úplně znovu napsal. Ale nenapsal a nemohl, i kdybych se nutil. Ten originál byl ode mne hotov. Paní Pasetti to přeložila výtečně, Gig Malzacher plesal. A já točil. Později zemřel Gig na infarkt. Měl pěknou ženu, syna, krásný dům k bydlení, pěknou práci, dobrý plat, ale musel jít mladý, štíhlý, nepřejídal se a nepřepíjel. Kdoví proč?

17) Mathesius byl Jasného učitel na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (Jasný zde studoval první rok po válce rusistku, filozofii a estetiku, než přešel od podzimu 1946 na nově založenou FAMU): „Když mě zkoušel po prvním semestru, říkal: „Vy máte velkou fantazii, co chcete dělat v životě.“ A já nato, že film. A on: „Až budete filmovat, přečtete si *Jarní vody*, to už je napsáno jako film, jen to dáte do záběrů“ (Jasný).

18) Majetek byl konfiskován jako součást trestu za „nedovolené opuštění republiky“. Jasný žádal po převratu o vrácení, ale neúspěšně, neboť dle usnesení soudu byla „konfiskace v souladu s tehdejšími zákony“ (Jasný).

19) „Když jsem přiletěl [1. března 2008] převzít do Prahy Českého lva [za „dlouholetý umělecký přínos českému filmu“], navštívila mě v hotelu manželka Vladimíra Jelínka, to je sklářský výtvarník a náš někdejší soused v Praze na Klamovce, a jeho rodině jsme před emigrací dali tu chalupu k užívání, a ten mi po těch letech napsal, že ještě před konfiskací zachránili dvě bedny spisů, a ty že má doma pro mě schované“ (Jasný).

Další rok 1973 jsem dělal rovnou tři produkce do roka. To už je práce kopec. „Separátní mír“ Toma Stopparda, původem ze Zlína, odešli před Hitlerem do Indie a stali se pak Angličany. Jak víte možná ještě, Baťa obouval Indii. Dělal jsem to v Hamburgu, pro ZDF tedy druhou německou ~~televizi~~ televizi, zase pro Das Kleine Fernsehspiel. „Vše se točilo na video v Hamburgu, 4 kamerami a předtím ~~se~~ zkoušelo pár týdnů. Hlavní roli hrál Hannes Messemer, známý také z italských filmů, jako ve filmu Roselliniho, Generale della Rovere“ s Vittorio Siccou. Messemer hrál tam vynikajícím způsobem Gestapáka. Doma jsem nikdy netočil tolik věcí najednou. Tedy za sebou, ale když děláte do roka tři filmy, to je musíte předtím připravit. Tempo desetkrát větší. Naučil jsem se pracovat ekonomičtěji a točit rychleji. To můžete, když jste velmi dobře připraveni. Bez důkladné přípravy není nic pořádného. Toš jsem bral „Separatfrieden“ o rozvoji, bylo to na hodinu, poznal jsem nové město -Hamburg a netušil, že tu budu ještě hodně ^{dobře} pracovat. Hamburg je krásné město, zvláště to staré centrum. Ty části, které byly zbombardovány za války a znovu postaveny, ty jsou účelné, ale ne velmi vzhledné. Ale všude jsou cestičky pro kolaře, ^{vše}cyklisty a lidé tu rádi jezdí na kole. To bylo na jaře. Další cesta vedla do Baden-Badenu, kde jsem začal připravovat „Jarní vody“ Turgeněva. Krásnou milostnou historií. Mladý Rus, šlechtic, Sanin se stává na cestě dostavníkem do vlasti ruské, někdy v letech 1840 v Goetheho Frankfurtu, což bývalo krásné město a začle si na zmrzlinu do italského cukrářství. Tam se objeví dívka, překrásná a žádá ho aby šel za ní do zadu do bytu a pomohl. Omdlel jí bratříček. Sanin ho tře a masíruje kartáči a tím ho zase přivede k životu. Je pozván na večeři paní matkou, vdovcou a zamiluje se do Gemmy její dcery na první pohled. Ona se také zamiluje. Za tři dny je ruka v rukávu, Sanin chce jet domů prodat své panství a vrátit se vzít si Gemmu, investovat do cukrárny a stát se cukrářem také. Ale potká svého přítele, který si vzal jednu z nejbohatších ruských mladých dam, Marju Nikolajevnu, ~~novo-~~novozbohatlici, ze selského rodu, zdravou a silnou. Vzala si toho tloušťáka, který rád pojídá, jen jako trubce, aby mohla mít milence, jakých se jí zalíbí. Přítel navrhne Saninovi, že jeho choť by to panství mohla koupit. Tak jede Sanin za Marjou Nikolajevnou do Wiesbadenu a začnou vyjednávat. A Marja se rozhodne, že si ho, toho pěkného ^{talé}panáčka utrhne. První den vyjednávají, druhý den ~~se~~ ^{on}sedí v divadelní lóži a třetí den jednu na koních do hor, přepadne je bouřka, schovají se v jeskyni a tam si ho Marja utrhne. Sanin pak jede s ní a jejím trubcem do Paříže, a když jedou přes Frankfurt, bojí se vyhlédnout oknem, ale Pantaleone, sluha Gemmy ho pozná a kline mu a proklíná. Byl to určitě příběh inspirovaný životem Turgeněva, který žil v Baden-Badenu kdysi v pěkném trojúhelníku.
a opravdovému ládku také zbraň.

Faksimile originálního strojopisu

Foto Jiří Voráč

O mém osudu po JARNÍCH VODÁCH jsem už povídal. Na podzim mě čekala další práce, která přišla najednou. Zase Malá Televizní Hra, dramaturg Christopher Holch mi dovezl do Salzburgu, když jsem myslel, že nebude do čeho píchnout, povídku *Der Kulturer* Thomase Bernarda, známého rakouského dramatika a podivína. A měl jsem zase krásnou práci. Navštívili jsme Bernarda na jeho statku v Rakousku a dohodli se, že napíšu technický scénář a ukážu mu ve Vídni RODÁKY, aby věděl, s kým má tu čest. RODÁCI se mu velice líbili. Ukazovali jsme mu je na televizních monitorech ve studiu TV ORF ve Vídni. Jedny monitory byly barevné, jiné černobílé. Thomas si zastínil oči od těch barevných a hleděl jen na ty černobílé. Pravidl, že nenávidí barevný film. Já mu vysvětloval, jak jsou RODÁCI barevně pojetí a že dostali cenu za barevné pojetí na festivalu v Cannes k ceně za režii navíc. Ale to ho nezajímalo, pravil, že chce jen film černobílý a že barvu nenávidí. Tak co nutit. Nehledě k tomu, byl jsem rád, že si zase zafilmuju KULTURNÍKA²⁰⁾ černobíle. Později jsem dělal filmy, kombinoval barvu a černobílý. A to výstižně a úspěšně. Příběh to byl neobyčejně zajímavý. Chlápek z tyrolských hor v hospodě při rvačce někoho udeřil a zabil. Dostal doživotně. Ve vězení se stal spisovatelem. Strávil tam v Garstenu, ve Steyeru, kus života a stal se opravdu dobrým spisovatelem. Když je propuštěn pro dobré chování, nechce se mu z vězení, protože tam má rád a čas na psaní, kolik chce, nemusí se o nic starat, ani o výdělek, ani plat, ani jídlo, ani oděv a byt. Rozhodl jsem se po návštěvě věznic dělat ten film v originelní věznici, požádat o to rakouskou vládu a vzít jen hlavního herce, k tomu ještě dva další a jinak vše obsadit pravými vězni, také několikanásobnými vrahy, kteří ovšem vypadali jako svatí. Podařilo se mi to prosadit. Deponoval jsem na dva měsíce svého asistenta režie Michaela [Ehrenzweig] do vězení, aby mi sbíral materiál a pak jsem tam jezdil a přepisoval scénář. Byl jeden nepříjemný problém. Autor sám chtěl hrát hlavní roli. Bohužel byl vynikající spisovatel, ale herec podprůměrný. Já to cítil a chtěl na to rakouského geniálního herce Helmuta Qualtingera, který měl celoživotní problém s alkoholem. Ale tehdy, když se bude hlídat, byl ještě schopen roli udělat. Ještě si pamtaval text a vynikajícím způsobem improvizoval. Já v té době si také po práci rád dával víno, které bylo všude kolem – ve Vídni, Baden-Badenu, rostlo kolem na svazích a v údolích. A já nejsem na jen jednu či dvě skleničky. Tak jsem měl problém se hémovat. Ale práce mi v tom pomáhala a když jsem viděl Helmuta, jak už ráno musí do sebe kopat slivovice, aby byl, přešla mě chuť na víno. A musel jsem mu jít příkladem. Rád bych řekl něco o kliše, které si vždy vytváříme, když opravdu neznáme. Dělam filmy také proto, abych poznal, v životě, doopravdu. Když jsem hledal tři spolunocležníky s Kulturerem – vzal jsem jednoho studenta herectví, mého žáka ze Salzburgu, ale původem Němce, další byl herec z Vídně, s typickým vídeňským slangem, a čtvrtého jsem se rozhodl si vybrat z vězňů. Michael Ehrenzweig, můj asistent a student z Vídeňské filmové akademie, mi připravil několik krásných návrhů. Byli v tom i mordýři. Ale hledal jsem, kdo to také dobře zahraje. To chce talent. A ten byl Pepi. Byl také z Tyrol, jako Kulterer, zabil při tancovačce už dva protivníky nožem. Celý byl otetovaný. Našel jsem ho na marodce, stařeček, sám ve velkém pokoji, čisto a on si leží v loži a chce umřít. Vejdu, představím se a pravím, proč chce umřít? A Pepi, že už ho to tu

20) DER KULTURER (1973, SRN/Rakousko, TV-film).

nebaví, domů ho stejně nepustí a tak neví, proč by měl ještě žít. Tak jsem mu začal povídat o našem filmu, celou historku a Pepi začal stříhat ušima. Začal mít zájem. Najednou si sedl na postel, v bílé noční košili jako anděl a naslouchal mi. Získal jsem ho pro roli. Oblékl se do trestanecké uniformy a začali jsme pracovat spolu na roli. Říkal dialogy, já mu vysvětloval: Toto se mi stalo už na RODÁCÍCH, když jsem hledal maminku pro Františka. Také chtěla umřít, ale tehdy zrovna válela nudle a oknem hleděla na hřbitov, rovnou přes ulici. Že už chce jít tam za nebožtíčkem. Také jsem ji při těch válení nudlí přesvědčil, že mi to hrála a pak teprve za tím svým nebožtíčkem šla. Moje záliba v nehercích byla už od mých dokumentárních začátků, přes TOUHU²¹⁾ až k RODÁKŮM a nyní tu. Také bylo dobře, že jsem učil ve Vídni a studenti se mnou nikdy nemluvili spisovnou němčinou, ale vídeňštinou. A to mi nyní pomáhalo rozumět, když všichni mluvili tady ve vězení dialektem. Mluvit ty dialekty jsem se nenaučil, ale rozumím jim a oni zase rozuměli mé němčině spisovné, ale též míchané s vídeňštinou. Nosní přízvuk mám stejně, už od dětství. Však kus mých kořenů je vídeňský. A to přijde najednou vhod. Ten strýček generál ve Vídni. To povídání tetinky Anny, generálové z Brna. Jezdila se syny a hlavně dcerami každé léto k nám do Kelče na prázdniny, na pozvání tatínka. Byli v rožní světnici celé léto a mi to přišlo vhod, protože jsem se učil od jejích dcer Mařenky, Kamilky a Aničky Radových fotografovat už od kluka malého. Všecko se jednou v životě sejde, zvláště, když jste filmař. Tam aby člověk znal sedlačinu, dřevorubectví, hornictví, vše co filmujete. Proto jsem byl tak dlouho u dokumentárního filmu. Abych poznal život a nenáviděl jsem schemata ve filmu, příběhy vycucané z prstu. To zase bohužel mají rádi mnozí hollywoodští pánové a paní. Hollywood byl vždy postaven na pohádce o Popelce, o tom jak ta chudá k tomu štěstí přišla, o americkém snu. To je v pořádku. Oni to ale dorovnali Chaplinové a Wellesové. A Hustonové a jiní velicí. Dnes je to komplikovanější. Ale o tom jindy, to bych se pak nezastavil a chci jít po té rakouské linii. Uvědomte si, aby se mohl svobodně dělat film Thomase Bernarda, musí to vybrat německý dramaturg a německá televize dát většinu peněz, pak se přidá rakouská televize, ORF. A já Moravák to dělám. A proč, protože mě KOCOUR²²⁾ kdysi přivedl do Mainzu a potom mi RODÁCI otevřeli brány všude v německé televizi. Ne ve filmu. Tam se musí být Němec, mají-li být subvence, a bude mi to ještě trvat, než budu dělat kino v Německu. KLAUNA. Můj dávný sen. Rád jsem točil pro televizi a jak uvidíte hodně. A dělal to poctivě a cílevědomě a koncentrovaně. Ale když se dívám zpátky, připadá mi to spíše jako manévry. Kino je válka. Televize je na malé obrazovce, lidi přitom doma povídají, chodí na záchod, pijí pivo, odejdou, kus vypadne. Tak se stalo tady a stále více po světě, že se mezi filmy dávají reklamy, a také proto, že ty generace, co pijí coca-colu mají močáky nadranc a musí pořád močit, jako koroptve. Žádné držáky nemají. Coca-cola se pije, ničí, vyžírání močové cesty a nikdo neprotestuje. Naopak, největší supersuperstáři to propagují a skáčou kvůli tomu do výšky a vykřikují něco jako zpěvy. To za mých časů televizních v Rakousku či Německu nebylo, šel celý film najednou a pak uvedli reklamu a řekli, že tento program vám zaplatil DASH. Tu v USA až na výjimečné kanály přispívatelů,

21) TOUHA (1958).

22) AŽ PŘIJDE KOCOUR (1963).

členů PBS, je to všude. A ptám se, jak to řešit. Ono se totiž ty reklamy zažírají lidem do duší a pod kůži. Mladí herci, kteří hrají v komeršels, často když dostanou pravdivou roli, nevědí si už s ní rady, dělají grimasy, jako když pojídají zmrzlinu nebo citron, city jsou předstírané i láska. Neříkám, že je to všeobecné, ale nepozorovaně se to šíří jako mor. Varuji před tím mé studenty, hovořím o tom s lidmi na setkáních se mnou v různých městech a varuju, aby si toho byli vědomi, aby se reklamy nestaly tou kultúrou USA a kultúra tou subkultúrou. To jsou zase ty problémy tady, té společnosti, která musí stále více konzumovat, protože se stále více musí vyrábět, a aby se mohlo více vydělávat musí se proto zase hodně odhazovat do smetí. Ty doby, když krejčí ušil krásný oblek z látky pevné a nezničitelné na celý život, ty doby jsou ty tam. Ale já jsem ještě takový dinosaur ve filmu i v životě, mám staré obleky šité ještě v Praze u pana Bárty a nové nebudou lepší. Ale takové tradice se ještě drží v Anglii, Francii, také v Rakousku. V Německu novozbohatlíci musí mít každý rok nové oblečení, a to poslední, ještě nové, vyhodí. Tak se stalo, ještě za mého pobytu v Mnichově, že se takoví sešli na party, vyhrávali, jedli, pili, hodovali a nechali novorozeně bez dohledu v autě, ve stínu s otevřenými dveřmi, aby mělo vzduch, a vlčák majitele domu sem přišel a napadalo ho, co kdyby si na tom mláděti pochutnal. A tak to dítě sežral. Tragédie. Čí je vina? Rodičů, majitele. Ale vinným udělali jen vlčáka, zastřelili ho za jeho pudy podivné zvířecí a bylo to. Nebo tady stále více se občané diví, že nové gangy mladíků přepadají mírumilovné obyvatele. Množí se to bohužel. Skoro zabili mladou ženu běhající v noci v Central Parku nedávno, bylo jich asi 7. Před pár dny jiný gang asi čtyřiceti mladíků šel na Vilding do Greenwich Village. I nože měli. Naštěstí tolik zlého neudělali. A lidi na to hleděli, nezasáhli, až policie. Ta je jako za to placena. Tak je to, když lidi, a nyní mladí nemají víru, poslání, smysl života a hlavně výchovu k tomu, doma i ve škole. Něco s tímhle není v pořádku. Samotná policie, i kdyby se zvětšovala, to nevyřeší. Je třeba, aby všechna média, výchova, církve a školy do toho šly a hlavně samotní občané se angažovali. Věřím, že Američané tenhle problém vyřeší, jako vyřešili jiné. A není to ještě problém kardinální, ale mohl by jednou být. Velkou vinu na tom nesou také ti producenti a filmaři pro TV i kino, MTV, kteří už desítky let chrlí nesmyslné násilí a vraždění, horor, co zábavu. Právě mi dal můj čínský americký student Chris Chang scénář na jeho master film, kterým chce absolvovat. Je to o té dnešní americké mládeži, která z nudy, nedostatku poslání, činnosti si začíná hrát na mordýře. Nejdříve si jen hrají, straší, protože si myslí, že je to sranda, tedy fun, ale jednou přitlačí, či udeří, zabijí či uřežou nebo vystřelí. Co s takovým mladíkem, když vás napadne? Nechat se mučit? Stačili nacisti v koncentracích, potom bijící policisti ve vězeních pro politické. Ale tohle je svobodná země. Octnul jsem se už jednou v noci cestou domů přes campus Columbie, když proti mně jdou dva statní chasníci. Jeden dlouhý a druhý menší, ale spory. Ten dlouhán praví: – Vidiš tamhleto hovno? – To jsem měl být jako já. A šli po mě. Nikde nikdo kolem. Zachránila mě láhev Perrier, minerálka, kterou jsem si koupil za parné noci. Byl jsem ochoten rozbít tou lahví tomu dlouhánu lebku. To bylo to jediné možné. Už potřetí v životě jsem nechtěl být mlácen do hlavy. Utekli. To bylo před třemi lety. A nyní se množí gangy. Je to naštěstí zatím výjimka a ne pravidlo. Opakuji znovu, lidi nesmí jen čekat na policii. Musí si pomáhat navzájem, všude, a ne se jen dívat, jak zlí chasníci někoho mlátí. A to je všude. Byl

jsem kdysi v Polsku ve Varšavě hledat herečku pro JARNÍ VODY, než jsem to dal Václavu Krškovi. Toš zas ty JARNÍ VODY. Letěli jsme tam s mým pomocným režisérem Mirkem Dvořáčkem. Tak se jdeme projít po znovu postavené staré Varšavě. Hezky to postavili. Je podvečer, ještě světlo, když z hospody vyletí mladík a za ním dva, bijí ho, kopají, srazí ho a kopou do hlavy, do spánku a on už se ani rukama bránit nemůže. Hledím na Mirka, chlap jako hora, nic, lidi na ulici nic, toš jsem se rozběhnul, jak uměl, doběhl k těm raubířům a zařval česky: – Necháš ho. Byl jsem od nich asi čtyři metry. Překvapeně se na mě podívali a trvalo několik sekund, než jim to došlo, jak byli překvapeni a pak se vydali po mě, jako pardálové. Dal jsem se na útěk k Mirkovi, doufaje, že by mi pomohl, ale stál tam a spíš se chystal utéct. Když tu slyším křik a žene se od Mirka taxíkář s velkou železnou tyčí, tedy trubkou a na ty bestiály. Tak zase oni vzali do zájechů a už ten zkopaný se někam odšoural do domu. Najal jsem toho taxíkáře, aby nás povozil po starém městě a pak jsme šli na varšavskou večeři. Budu povídat později o filmu, když jsem na takové téma točil v Kolíně a Berlíně. FREIHEITEN DER LANGEWEILE²³⁾. Dle knihy a scénáře Dieter Wellershoffa z Kolína. Tento problém je na celém světě. Na východě i na Západě. V Praze kdysi mě přepadli chasníci v parku v noci. Udeřil jsem první, dbaje rady mého přítele z RODÁKŮ Jořky s Pyřkem: – Když de na tě chlap a chce ti dát do čuně, nečekej, prašti první. – Bohužel, je to tak. Ale co ti, kteří to nedovedou a hlavně ženy, když jsou přepadeny? Není to jednoznačně jednoduché. Opatrnosti nikdy nezbyvá, ale to někdy také nepomůže a dostanete se do toho. A pak vám pomáhej Bůh. To se mi stalo, když jsme synchronisovali německou verzi JARNÍCH VOD v Baden-Badenu. Přijel jsem vozem, první večer jsem šel brzo spát, koupil si jen sandwich, ale měl divné sny o sousedu Hyžovi Kobzovi,²⁴⁾ také z RODÁKŮ, který mě volal ze své chalupy, jako kostlivec s lebkou. Druhý den jsme namlouvali, šlo to dobře. Hlídal jsem si hlavně styl a pravdivost. Dělal to dobrý dubbing režisér z Mnichova, který pro Německo synchronisoval RODÁKY. Tak jsme si rozuměli. Večer, uspokojen dobrou prací, jsem šel na večeři k Italům, dal si makaroni a víno a pak ještě zašel do lokálu, kde se také občas tančilo, vždy se tam potkal někdo známý ze studia. Hlavně můj rakouský komponista JARNÍCH VOD Peter Zwetkoff. A mě se nechtělo býti samotnému, ale který [Zwetkoff] tam nebyl. Dal jsem si tam čtvrták badenského bílého, pije se to jako dobrá voda, ale grády to má a ještě jeden, když najednou mě někdo praštil po hlavě židlí zezadu. Když jsem se probral, ležel jsem před hospodou na spadáném mokrému listí, celý od krve, a když jsem vstal a šel do hotelu, v hlavě mi praskalo. O pevné brýle pana Hádky z Prahy jsem přišel, ale zachránily mi život.²⁵⁾ Osud? Tedy puklá lebka. Ale krvácení přestalo, šel jsem do pensionu pomalu, umyl se a šaty studenou vodou a lehl si tak, abych neležel na té ráně. Bylo to na levé straně. Druhý den jsem šel do nemocnice, zavezla mě tam dramaturgyně Susan [Schulte], po RTG mě dali hned na pojízdné křeslo, odvezli na světnici, dali kapačku a prášky a už jsem nebyl. Ale mozek se vzpamatoval a druhý den jsem byl na pokoji jen s jedním člověkem.

23) DIE FREIHEITEN DER LANGEWEILE (1977, SRN, Svoboda nudy).

24) Soused Jasného rodiny z Kelče.

25) Pan Hádek vyráběl speciální brýle pro kocoura v AŽ PŘIJDE KOCOUR: „Byly to brýle z pevné rohoviny, a jednu udělal i pro mě, s obroučky kolem hlavy – a ty mně zachránily život“ (Jasný).

Doktor mi řekl, že je naprasklá lebka, otřes mozku a pobudu si nejméně dva měsíce v nemocnici. A já měl točit za dva týdny KULTURNÍKA. V Rakousku. Nemohl jsem se zatím hýbat a měl zakázáno vstávat. Přátelé mi přinesli černou kávu a *Times*, o které jsem žádal. Chtěl jsem totiž se aspoň v leže pomalu učit anglicky, se slovníkem číst. A tu mě napadlo, a požádal jsem přítele herce, aby mi donesl Ginseng. Věděl jsem, že to rychleji vše hojí. Tak denně jsem bral Ginseng, pil dobrou denně čerstvou kávu z termosky, kterou mi nosila má střihačka paní [Renate] Struve. Za týden přišel můj produkční filmu KULTURER, kdysi studoval na kněze, jezovitu, ale vzdal to pro film, a pravil, že musím toho KULTURERA točit, že to nemohou odpískat a dodával mi víru. Já pravil, ať promluví s lékaři. Že první doktor pravil, že tu budu dva měsíce. Ale cítil jsem se líp. Josef Stader, produkční, přivedl záhy neurologa, který zkoumal mé reakce a pravil, že se lepším. Tak jsme čekali týden ještě, Josef zas přijel a neurolog mě nechal vstát a chodit, zkoumal. Chodil jsem, sám, sice mátoživě, ale chodil. Nakonec za čtrnáct dní díky vůli a tomu Ginsengu mě lékaři propustili na vlastní zodpovědnost a šofér od televize mě vezl do Steyeru točit KULTURERA. Film jsem natočil a pracoval jako nikdy. Jak je to možné, že proces, který normálně trvá dva měsíce, trval u mě jen tři týdny? Trochu se mi ještě točila hlava, když jsem ráno vstával a musel brát prášky, které to ale moc lepší nedělaly, spíš horší. A já, který dělal už léta jógu a staví se na hlavu, jsem si řekl, buď dostanu do ní nebo po ní. Jednoho dne jsem se postavil znovu na hlavu, prokrvil ji, začal šlapat ráno i večer dle Kneippa 4 minuty studenou vodu a bylo po točení hlavy. Dodnes nevím, kdo mě to praštil do té hlavy v tom Baden-Badenu a proč. Ale někdo to ví, určitě, ale nepoví. A ví také, proč to udělal.

Jedna věc je zajímavá, že si myslím, že jsou takoví andělé strážní. Když jsem po úrazu v nemocnici odešel do jakýchsi snů, což nebyly jen sny, potkal jsem bytost s rudými, tedy zrzavými vlasy, která se na mě usmívala. Dobře jsem si tu tvář zapamatoval. Když jsem přijel do Steyeru filmovat, po uzdravení, ta tvář z té jiné dimenze patřila sekretářce produkce, dobré duši, která mi neobyčejně pomáhala s Qualtingerem, aby ráno vstal, jedl, šel pod sprchu a zbavil se natolik včerejšího alkoholu, aby mohl hrát. Já po mém úrazu měl co dělat sám se sebou. Můj asistent Ehrenzweig, typický Vídeňák, odmítal se starat o Qualtingera, protože to není jeho povinnost co asistenta. Tak jsem večer hlídal Helmuta já a ráno si ho vzala velmi brzo na starost ta dobrá duše, sekretářka produkce. Později jsem se o ní dozvěděl, že za šestidenní války letěla do Izraele a ošetřovala tam na frontě raněné izraelské vojáky. Říkám jen, co jsem zažil, a pravda je, že mi pomohla udělat ten film s Qualtingerem a že můj produkční, bývalý páter jezuitů, měl pravdu, že to dokážu. Asi se zázraky neděly jen za doby Mojžíšovy.

Vyprávím o tom, co jsem zažil v jiných zemích, které poznáte jen při práci, nikdy jako turista. Spolupráce s lidmi, vydělávat, mít konflikty, starosti, radosti, přátele i nepřátele. Než skončím ten rok 1973 musím se zmínit ještě o něčem. V létě mě v Salzburgu navštívil pan Kozák s chotí z USA, Čechoameričané, Jitka [Kozáková] napsala s někým dobrý scénář okolo smrti Jana Masaryka a chtěla to produkovat v Rakousku. Šéf studia v Salzburgu mě navrhl a mně se ten scénář líbil. Kozákovi řekli, že se ozvou, až seženou finance a budu ten film dělat ve Vídni. Bylo to o americkém žurnalistovi, který jde

do Prahy zkoumat příčiny smrti Jana Masaryka, ale všichni lidi, kteří mu mohou něco říci, postupně zemřou. Je zajímavé, že teprve v New Yorku jsem se dozvěděl od jedné známé Češky, že Kozáci byli svrženi z paluby lodi na oceánu a zmizeli beze stopy. No a kdo tedy mě klepnul téhož roku, kdy zmizeli oni, kteří to chtěli o Janu Masarykovi produkovat. Takové otázky odpoví jen osud.

Řeknu vám historiku, kterou jsem zažil ještě v Praze a je spojená s Janem Masarykem. Bylo to na jaře 1970 před naším odchodem z vlasti. Byl jsem pozván na spiritistickou seanci. Vedla ji ználá té věci lékařka ze Slovenska a známá mých přátel. Tak mě pozvali. Je to abeceda na velkém papíře, porcelánový šálek na čaj, kterého se nedotýkáte a on lítá. Když to umíte a věříte tomu. Tak jsme se dohodli, že se setkáme s Janem Masarykem a já měl otázky. Ten den ráno totiž, když byl nalezen mrtev v Černínském paláci v Praze, přišli jsme tam velmi brzy s mým profesorem Karlem Plickou fotografovat Černínský palác. Netušili jsme. A vrátný nám to vyprávěl. Tak jsme byli cosi jako první svědkové. Pak noviny přinesly, že to byla sebevražda. Ale vraťme se k té seanci. Masaryk nepřišel hned. Poslal z onoho světa svého zástupce z Turkmenistánu, který se narodil v roce 1620. Navrhl jsem mu, abychom mluvili rusky, že umím, řekl ale, ať mluvíme česky, že oni tam rozumějí všem řečem. Že Masaryk je velmi zaneprázdněn, ale že přijde přesně za pět minut, ale jen na velmi krátko. Čekali jsme, hleděli na hodinky a stalo se, jak pravil. Masaryk přišel, řekl s tím jeho vtipem, že oni se musí také starat o nás a mají plné ruce práce. Doktorka ze Slovenska, která tu seanci vedla a znala jak, se zeptala, s kým chce mluvit, a Jan Masaryk řekl, že s Jasným. A já tolik chtěl s ním mluvit. Ale řekl, že nemá moc času, že se mohu zeptat jen krátce tři otázky.

Bylo to jako v každé pohádce.

Poděkoval jsem a ptal se: – Byla to vražda nebo sebevražda? –

Masaryk Jan: – To druhé. –

– Jak a kdy vzniknou spojené státy evropské? –

Masaryk: – Za osmnáct let. –

Třetí otázka a poslední: – Které země budou hrát nejdůležitější roli v těch spojených státech evropských? –

Masaryk: – Němci a Jugoslávci. Protože Němci jsou nejvíce tüchtig a Jugoslávci nejstatečnější. –

A zmizel.

Později mi bylo přivádět bohaté produkce německé do Jugoslávie a dělal jsem to rád. V duchu jsem si vzpomínal na tenhle mystický rozhovor. Vloni v Paříži, když jsem se vrátil z mrazu po natáčení venku dokumentu o Milošovi Formanovi²⁶⁾, jsem si vzal *New York Herald Tribune* a že si udělám konev dobrého čaje a zapálím fajfku a budu číst. Už dlouho to není víno. A tu mi přišla na mysl ta otázka, je přece letos 1988 a Masaryk řekl, že za osmnáct let vzniknou Spojené Státy Evropské. Toš asi to bylo celé fantasmagorie. A tu čtu ty noviny a na titulní straně hned je velký článek o tom, že

26) MILOŠ FORMAN'S PORTRAIT AND THE MAKING OF VALMONT (1989, USA; Portrét Miloše Formana a natáčení VALMONTA).

tento rok se dohodly všechny zúčastněné státy západní Evropy, tam vyjmenovány, že od roku 1992 budou mít společný trh, společnou měnu a možnost se usadit, kdo chce kam chce. Tedy vznik, počátek těch Spojených Států Evropských je tu. Masaryk ze synoptického vesmíru měl pravdu. Byl jsem rád a také tomu, že jsem léta už pracoval svými filmy v Evropě pro tohle spojení. Že má práce nebyly jen cvičné manévry, ale že to k něčemu bylo. Všecko potřebuje čas.